

4. Буряк В.К. Самостоятельная работа учащихся: Книга для учителя / В.К. Буряк. – М. : Просвещение, 1984. – 156 с.
5. Гребенюк О. С. Проблемы формирования мотивации учения и труда у учащихся средних профтехучилищ: дидактический аспект / О.С. Гребенюк; под. ред. М.И. Махмутова. – М. : Педагогика, 1985. – 152 с.
6. Забродин Ю.М. Мотивационно-смысловые связи в структуре направленности человека / Ю.М. Забродин, Б.А. Сосновский // Вопросы психологии. – 1989. – №6 – С. 100-108.
7. Заброцький М.М. Педагогічна психологія. Курс лекцій / М.М. Заброцький. – К. : МАУП, 2000. – 100 с.
8. Ломов Б.Ф. Вопросы общей, педагогической и инженерной психологии / Б.Ф. Ломов. – М. : Педагогика, 1991. – 296 с.
9. Мильман В.Э. Внутренняя и внешняя мотивация учебной деятельности / В.Э. Мильман // Вопросы психологии. – М.: Издательство „Педагогика”, 1987. – № 5. – С. 129-138.
10. Равен Дж. Педагогическое тестирование: Проблемы заблуждения, перспективы / Джон Равен: пер. с англ. Издание 2-е, испр. – М.: Когито-Центр, 2001. – 142 с.
11. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии: в 2 томах / С.Л. Рубинштейн. – М.: Педагогика, 1989. – Т. 2. – 328 с.
12. Шукина Г.И. Актуальность проблемы активизации учебно-познавательной деятельности в свете реформы школы / Г.И. Шукина // Методологические и теоретические проблемы активизации учебно-познавательной деятельности в свете реформ школы: межвузовский сборник научных трудов. – Ленинград, 1986. – С. 3-12.

In this article the theoretical and practical aspects of the motivative and value component formation of mathematical training of environment students are highlighted.

Keywords: motives, motivation, mathematical training, applications, environment students.

УДК:371.11:796.011.3(498.6)“18/19”

Цибанюк О.О.

ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ БУКОВИНИ (II ПОЛОВИНА XIX – ПОЧАТОК XX СТ.)

Автор статті аналізує управління фізичним вихованням як підсистему системи управління освітою. Опираючись на дослідження фахівців у галузі фізичного виховання та менеджменту, педагогів-практиків дослідниця визначила структуру управління системою фізичного виховання школярів регіону II половини XIX– початку XX сторіччя як лінійну, яка у 1912 році набувала ознак функціональної (призначення вчителя гімнастики А. Рижя інспектором гімнастики Буковини). В статті з'ясовано, що управління системою фізичного виховання здійснювалось на базі взаємодії двох чинників: державного та громадського. До підсистеми державних органів управління віднесено: вищий орган законодавчої влади в Австро-Угорській імперії – кайзер; Міністерство віросповідань і освіти, Міністерство оборони та Шкільні Ради. За умов сучасної України можна творчо використати такі ефективні управлінські рішення досліджуваного періоду щодо системи фізичного виховання школярів: зростання ролі громадського чинника управління, домінування альтернатив “зростання” і “поєднання” як етапів в плануванні фізичного виховання школярів в умовах сучасних освітніх закладів.

Ключові слова: система, структура, управління, фізичне виховання, школярі.

Пріоритетним завданням системи освіти у світлі рекомендацій Національної доктрини розвитку освіти в Україні та в низці дотичних державних програм і документів є виховання

відповідального становлення людини до власного здоров'я як до найвищої індивідуальної і суспільної цінності.

За сучасних умов в Україні склалася критична ситуація: фахівці констатують зниження зацікавленості до навичок здорового способу життя та відповідно різкий ріст групи ризику серед молоді. На профілактичному обліку у зв'язку зі зловживанням алкоголем, наркотичними й іншими психоактивними речовинами наприкінці 2005 року тільки в буковинському регіоні перебувало 9,2 тис. осіб, з яких 3,5 тис. було взято на облік.

Наявна в Україні система фізичного виховання, фізичної культури і спорту перебуває у кризовому стані, який зумовлений об'єктивними факторами, що унеможливають результативний процес фізичного виховання дітей та молоді. Окреслимо їх: відсутність належного медичного контролю за станом здоров'я дітей, його моніторингу, а також недостатнє навчально-методичне забезпечення процесу фізичного виховання, яке становить лише 17,6% від потреби. В краї зменшилась кількість спортивних майданчиків – 1097 (2000 р.) і відповідно 1085 (2005 р.), гімнастичних містечок за п'ять років поменшало на 10. Статистичний щорічник звітує про наявність в м. Чернівці п'ятидесятиметрового басейну, проте впродовж тривалого часу він працює лише літом. Крім того, 40% шкіл мають спортивні зали, які не відповідають сучасним вимогам, а 10% взагалі не мають жодних спортивних споруд [1].

Відповідно задля ефективного функціонування системи фізичного виховання дітей та молоді в умовах радикальної мінливості українського суспільства виникає гостра потреба у створенні та використанні нових механізмів управління, регулювання і саморегулювання на державному, регіональному і місцевому рівнях та в закладах освіти. Адже саме фізичному вихованню відведено роль суспільного фактора адекватного реагування на порушення здоров'я сучасних школярів, дестабілізацію поведінки і зміну життєвих орієнтирів. Реалізуючи державну політику щодо фізичного виховання зростаючого покоління, державні органи управління освітою та фізичною культурою і спортом розробляють нові концепції його подальшого розвитку в освітніх закладах різного рівня. Успішність їхньої діяльності узалежнена від ґрунтовної обізнаності із знахідками в управлінських рішеннях педагогів другої половини ХІХ – перших десятиріч ХХ століття – періоду зародження організаційно-педагогічних факторів управління освітою в руслі загальнодемократичних тенденцій суспільного поступу розвинених європейських країн, у т.ч. й Австро-Угорщини.

Цілком логічно, що на сучасному етапі дослідники щораз наполегливіше спонукають до пошуку відповідей на злободенні питання в спадщині історико-педагогічної думки. До числа перших наукових праць з цієї проблеми нами віднесено посібник І. Нікіфорова та В. Польшанського “Організація фізичної культури в СРСР” (1961). В останні десятиріччя ХХ – на початку ХХІ століття теоретичні й педагогічні аспекти фізичного виховання учнів загальноосвітніх шкіл стали предметом наукових досліджень (М. Зубалій, Е. Вільчковський, С. Цвек), історико-педагогічні аспекти проблеми вивчали В. Столбов, Б. Трофим'як, Б. Шиян, А. Цьось.

Напрацювання вчених у галузі розв'язання проблем управління системою освіти Буковини загалом (Л. Кобилянська, І. Ковальчук, Д. Пенішкевич, І. Петрюк) і фізичним вихованням школярів зокрема, вирізняються спробами довести ефективність запозичення здобутків учених минувшини сучасною українською педагогічною наукою.

Результати аналізу монографій, наукових статей провідних учених України свідчать, що в процесі досліджень (О. Жданова, М. Олійник, І. Приходько, С. Сінгаєвський,) ще не здійснено системного аналізу управління фізичною культурою і спортом; доведено, що ще не проаналізовано досвід управління фізичною культурою в різних регіонах України, які об'єктивно перебували в складі різних імперій означеного періоду.

Метою роботи визначаємо проаналізувати організаційну структуру управління системою фізичного виховання школярів Буковини досліджуваного періоду, виявити та охарактеризувати особливості управління даною системою.

Завдання:

- окреслити структуру і виявити особливості управління системою фізичного виховання школярів Буковини другої половини XIX – початку XX століття;
- виокремити ідеї ефективних управлінських рішень щодо системи фізичного виховання регіону досліджуваного періоду, які доцільно використовувати за сучасних умов.

Фізичне виховання школярів на Буковині II половини XIX – перших десятиріч XX століття – складна, ієрархічна і поліфункціональна система. Такий багатоаспектний предмет дослідження потребує комплексу адекватних наукових підходів, що допоможуть розглянути цей феномен з різних сторін задля виявлення особливостей тенденцій та перспектив управління з метою його належного розвитку і функціонування в подальшому. Фахівці в означеній сфері зазвичай послуговуються визначеннями щодо управління системою фізичного виховання як процесом, тобто ототожнюють їх [5].

Такий підхід обґрунтовують тим, що даний процес передбачає цілеспрямованість, комплексність, зкоординованість впливу на функціонування всіх структур, що забезпечують його прикінцеві результати, з дотриманням відповідності з усталеними вимогами, нормами і стандартами.

Управління фізичним вихованням є підсистемою системи управління освітою, тому виконує дві загальні функції: координуючу, тобто управління підтримує та координує організацію діяльності системи й людей, що працюють в організаціях; інноваційну (нововведення), на основі якої управління виступає фактором удосконалення всіх процесів, що відбуваються в системі.

Тому, необхідно детальніше висвітлити сутність управління системою фізичного виховання, тобто її структуру. З метою розширеного аналізу організаційної структури управління системою фізичного виховання школярів регіону визначимо компоненти структури управління: вище визначена організаційна структура, механізм та процес управління [3, с. 104; 6, с. 71].

Категорія “структура” відображає будову та внутрішню форму системи або організації, як суб’єкта, визначає його цілісність. В структурі управління комбінуються, об’єднуються в єдине ціле і нормативно закріплюються різноманітні види організаційних відносин – ідейно-теоретичні, методичні, соціально-економічні, правові і т.п. [8, с. 38].

Дослідники управління фізичною культурою і спортом визначають існування базових управлінських структур – лінійної, функціональної та комбінованої. При функціональній структурі для виконання кожної з функцій управління створюються функціональні підрозділи. При лінійній структурі має місце підпорядкування кожної ланки, що стоїть нижче, керівнику більш високого рангу. З цих міркувань та з опертям на матеріали Д. Пенішкевич [7], О. Жданової [4], матеріали ДАЧО визначаємо структуру управління системою фізичного виховання школярів регіону II половини XIX – початку XX сторіччя як рівневу.

В 1912 році організаційна структура управління системою фізичного виховання школярів регіону набуває ознак функціональної: число 8 газети “Нова Буковина” містить офіційне повідомлення міністра освіти про призначення вчителя гімнастики семінарії міста Чернівці Антона Рижа інспектором гімнастики на Буковині.

Мова про створення функціонального підрозділу з метою управління саме фізичною культурою в краї йшла, протягом 1913-1914 року тривало листування Міністерства віросповідань і освіти з Крайовою Шкільною Радою про проект створення центрального відомства фізичного виховання шкільної молоді в краї та філії Австрійського Олімпійського комітету на Буковині. Проте даний проект в силу подій залишився проектом, тому лінійна структура мала лише ознаки функціональної.

Управління системою фізичного виховання в складі системи фізичної культури і системи освіти здійснюється на базі взаємодії двох чинників: державного та громадського. Розгля-

немо послідовно підсистеми державних і громадських органів управління в сфері фізичного виховання. Державні органи управління в сучасній професійній літературі поділяються на загальні, відомчі та спеціальної компетенції. Отже, вищим органом законодавчої влади в Австро-Угорській імперії визначаємо кайзера. Другу групу державних органів, в компетенції яких знаходиться система фізичного виховання, складали органи відомчої компетенції. До її складу входять рід міністерств і відомств та їх органи на місцях: Міністерство віросповідань і освіти, Міністерство оборони, та Шкільні Ради. В аналогічних умовах формувалася й організаційна структура управління системи фізичного виховання Буковини.

Зміст діяльності громадських органів управління в сфері фізичного виховання школярів Буковини досліджуваного періоду за своїми цілями і напрямками багато в чому подібний зі змістом діяльності державного управління. Одночасно громадські органи управління керують фізичним вихованням школярів у своїх сферах з врахуванням місцевих особливостей, національних традицій тощо. Зокрема, газета “Учитель” наголошувала на значенні просвітницьких і спортивних товариств, в яких “...приятелі молодіжи будуть підпирати” намагання шкільних адміністрацій організувати повноцінне фізичне виховання молодих людей. Адміністрації повинні обдумувати і створювати й інші умови для правильної організації” [10]. Одним із вище визначених громадських органів управління визначаємо Буковинську спілку вчителів гімнастики, що працювала в м. Чернівці під керівництвом Йозефа Лісснера [10, с. 4-5].

Гімнастичне товариство „Альгеймайнен Турнфереїн” за статутом визначало себе масовою, добровільною, громадською організацією, яке на умовах індивідуального членства об’єднувала дорослих, учнів середніх навчальних закладів з метою пропаганди здорового способу життя, розвитку гімнастики як виду діяльності, допомоги вчителям гімнастики в закладах. Головним завданням товариства статутом визначено розвиток “масової гімнастики”, виховання гімназійної молоді, використання фізичного виховання як засобу національного виховання, підтримка проекту будівництва спортивного залу в м. Чернівці [9, с. 8]

Звіт про діяльність товариства “Альгеймайнен Турнфереїн” за 1910-13 рік виділяє роботу з молоддю окремим розділом. Саме тут керівництво висловлює подяку за співпрацю шкільному інспектору пану Алоїзу Ернсту, під керівництвом якого започаткувала свою роботу секція ігор саме для молоді шкільного віку. Практично поруч з вчителями фізичного виховання (гімнастики) інструктори товариства працюють з “підлітками, які вже давно почували себе погано у вузьких вулицях міста, сповнених нездорової атмосфери для жвавої ігри і серйозних занять спортом, тому що вони інстинктивно відчують, що вони відстануть у розвитку тілесно і душевно, хворітимуть, якщо не знайдуть протизвагу часто шкідливому впливу дому, школи і вулиці”. Продовжуючи співпрацю з школою, товариство планує заснувати з допомогою “Австрійської імперської спілки призивної молоді” молодіжну спілку і корпус скаутів з метою підвищення якісного рівня роботи з молоддю [9, с. 13].

“Історичне товариство в Чернівцях” оголошувало про створення III курсу вищої освіти імені професора Смаль-Стоцького: “заохочене успіхами двох попередніх курсів”, які відбудуться з 1 лютого до 31 березня. Відповідно планам курсів серед 23 предметів вивчались (тут і далі збережено тодішній правопис) “будова людського тіла, гігієна, гімнастика, пожарництво, помоч в налячих випадках”. На курси прийнято 20 чоловік, поданий список за прізвищами. Докладний звіт про перші тижні роботи друкується в наступних номерах: місце проживання і роботи учасників, розклад занять на перші тижні: “...викладали гігієну, анатомію, гімнастику як необхідну” [2, с. 4].

Особлива роль в означеному напрямі належить “Січам”, які своїми витокami сягають початку XX сторіччя. У статуті наголошувалось на важливому місці фізичного зміцнення організму шляхом тренування рухливості, спритності, організованості, метою “Січи” стало “дальше ширене замишування до тілесних вправ й атлетичних забав” [2, с. 3].

Товариство систематично організовувало прогулянки, декілька разів на рік забави для молоді та “фестин” щорічно. Важливо, що одним із завдань вважали боротьбу проти розповсюдження алкоголю [2].

Організаційна структура управління системою фізичного виховання школярів регіону означеного періоду мала лінійний характер. З введенням в посадовий розпорядок Крайової Шкільної Ради посади інспектора гімнастики організаційна структура управління системою набуває ознак функціональної, проте елементарної. Управління системою фізичного виховання за тодішніх умов здійснюється на базі взаємодії двох чинників: державного та громадського. За умов сучасної України можна творчо використати такі ефективні управлінські рішення досліджуваного періоду щодо системи фізичного виховання школярів: зростання ролі громадського чинника управління, домінування альтернатив “зростання” і “поєднання” як етапів в плануванні фізичного виховання школярів в умовах сучасних освітніх закладів.

Список використаних джерел

1. Аналітично-статистичний збірник з фізичного виховання та спорту в навчальних закладах України (2005 р.): [Автори-упорядники: А.І. Ільченко, В.М. Єрмолова]. – Київ, 2006. – 82 с.
2. Андрейчук А. Історія фізкультури і спорту на Буковині в Австрійський період (1774-1914 рр. / Анатолій Андрейчук // Час. – 1994. – Ч. 43 (3573). – 14 жовтня. – С. 3-5.
3. Воронова К.А. Пути совершенствования управления физкультурным движением (организация работы обл., краевого комитетов по физ. культуре и спорту) / Клара Алексеевна Воронова. – М. : ФиС, 1975. – 95 с.
4. Жданова О.М. Управління фізичною культурою: Навч. посібник / О.М. Жданова. – Львів, 1996. – 127 с.
5. Мескон М. Основы менеджмента: Пер. с англ. / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедуори. – Москва: Дело, 1992. – 702 с.
6. Олійник М.О. Теоретичні і методичні основи управління фізичною культурою і спортом в Україні: Автореф. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фізичного виховання і спорту: 24.00.02 / М.О. Олійник. – Київ, 2000. – 18 с.
7. Пенішкевич О.І. Розвиток українського шкільництва на Буковині (XVIII – початок XX ст.): Монографія / О.І. Пенішкевич. – Чернівці: Рута, 2002. – 520 с.
8. Петровский В.В. Кибернетика и спорт / В.В. Петровский. – К. : Здоров'я, 1973. – 110 с.
9. Tätigkeits-Bericht des „Bukowiner Allgemeiner Sportklub“ in Czernowitz für das triennium 1910-13. – Czernowitz. – 1913. – 22 с.
10. ДАЧО. – Ф.211. – оп.1. – спр. 13490. – Переписка с Министерством культов и просвещения и дирекциями средних школ Буковины об организации спортивных вечеров и соревнований. – 1914. – 29 арк.

This article describes the management of physical education as a subsystem of management education. Based on the research of specialists in physical education and management, teachers and practitioners researcher has identified the structure of management system of physical education in schools in the region XIX – the second half of the early twentieth century as a linear, which in 1912 acquired functional attributes (appointment gymnastics teacher A. Ryzha inspector gymnastics Bukovina). The paper found that the management system of physical training was carried out based on the interaction of two factors: the state and public. The subsystem state governments include: the supreme body of legislative power in the Austro-Hungarian Empire – Kaiser; Ministry religion and education, the Ministry of Defence and the School Board. In the context of modern Ukraine can creatively use the following effective management decisions regarding the studied period of physical education in schools: the growing role of social factors management alternatives dominance “growth” and “combination” as a stage in the planning of physical education students in modern educational institutions.

Keywords: system, structure, management, physical education, schoolchildren.